

Jaz rabiš angela, oči imaš dejal. Ne zameriš mi, moja popotna tovarnika, razka-
 v veljavi in močnemosti, moji kraljstvi, poljubni angeli, moja kraljevska ohraba pa
 žensko, ki se skriva v podobni tega kraljevega bitja. Ogradi ga bom v kaftan, mi da-
 lje, zdelo in alično, razgrnil tancice, da ga ne opoče sivo sonce, mračno sonce,
 poudariti na kraljevo, ki jo bom ohranil s sedlom iz najfinjšega kozjega volna, in ga
 popeljal v svoje prebivalno mesto. Ne pozabite, moram razsvetliti tudi potašnike, ki
 mi zvezo služijo in ob vsaki neprilici s svojimi rokami.

Najprej je spregovoril o svoji knjigi *Briljantino*. Že prvi, najdragi prijatelj
 je vsemu, ki se na svet, na svet, na svet, na svet, na svet, na svet, na svet, na svet, na svet,
 vseh pravstanih zastavah, ljubim, obdarim, obdarim, obdarim, obdarim, obdarim, obdarim,
 priložnost, ugodno, ugodno, ugodno, ugodno, ugodno, ugodno, ugodno, ugodno, ugodno,
 njem, njem, njem, njem, njem, njem, njem, njem, njem, njem, njem, njem, njem, njem,

Milan Kleč je svojo prvo prozaistično petletko začel s plesno-zdrsljivo *Briljantino* (1985), jo
 vehementno nadaljeval z *Lasmi* (1987), v katerih je nanizanih toliko zgodb, da že kar grizejo
 druga drugo, sklenil pa jo je z lanskoletno *Balanco*. Za njegov prozni svet bi lahko zlahka de-
 jali, da se dogaja na pisemski način post scriptuma, navržka. Za avtorjeve zgodbarske zastavke
 se zdi, kakor da mu je prekipelo, da ima vsega dovolj in da je sklenil začeti znova, še pred tem
 pa si je pribeležil nekatere od svojih pomembnih observacij. Kleč vztraja v pozi nonšalantnega
 pripovedovalca zgodb in pri tem početju začuda ni patetičen. Za njegovega običajnega prvo-
 osebnega pripovedovalca velja, da je »človek z notranjim krikom« — nikdar noče povedati
 preveč ali svoje štorije morebiti celo poantirati; svoje enostavne pove, radovednemu bralcu pa
 je prepuščena odločitev, ali mu bo sledil. Detektiranje cilja avtorjevih proznih sprehodov se zdi
 težavno: avtorjevo pisateljsko paradigmo bi nemara lahko iskali nekje v za Kleča privilegira-
 nem vmesnem prostoru med zazrcaljenjem možnosti in njeno izpolnitvijo v risu carollovsko
 črnega. Svoj slogovni *know-how*, ki ga je triumfalno inavguriral že v *Briljantini*, je v svojih
 zadnjih zgodbah vpel v širši okvir, to mu je potem omogočilo zavidljivo mnogolično pripove-
 dovalsko paradiranje. Svet njegovih zapisov je na prvi pogled res povsem običajen, »empiri-
 čen«, na trenutke že prav avtobiografsko verjeten — a to nas ne sme zavesti: Milan Kleč je
 predvsem notorični *story-teller*, pravzaprav eden redkih zabavnih v podalpskih zaselkih. Nje-
 gove zgodbe so stvari, ki nam pomagajo vstopati v votlost mogočega, v prostor, v katerem se
 (v avtorjevi redakciji) izjava Nič ni samoumevno! razveže v Nič ni samoumevnejšega! Podobno
 lahko velja tudi za njegov pesniški opus (*Maroža, Kresnice, Nad dečki sije sonce, Tavla, Avgust*
 — januar v *Pesmih*, skupaj z Jašo Zlobcem, *Parada, Vrba, Siva*).

Milan Kleč je človek, ki noče govoriti o literaturi. Na intervju je pristal zaradi prijateljstva z
 Goranom Schmidtom, urednikom otroških in mladinskih oddaj na radiu Slovenija. Klečeve
 odgovore na vprašanja Gorana Schmidta in Igorja Bratoža je slednji pometel s traku v raču-
 nalnik in intervju nadaljeval še s pismom, prvi pa je prijazno dovolil objavo radijskega dela
 pogovora.

• • •

Kleč: Najprej sem se smejal, ko v nagovoru omenjaš Gorana Schmidta, mislim,
 da dovoljuje objavo »radijskega dela« pogovora. In dodajaš tisto o fotografiji. Ker
 jaz sem že v toliko knjigah pisal, največ na ščitnih ovitkih, kako sem proti fotografi-
 jam, da tega ne morem več v nedogled ponavljati. Ampak, ko sva ravno pri Goranu.
 Ja, on mi je naredil fotografsko opremo *Vrbe* in tudi v *Vrbo* me je peljal in jaz sem se
 pred njegovim fotoaparatom počutil kot kakšen maneken. Toda tudi o vrstah ma-
 nekenstva sem pisal že preveč. Nehote sem povezal vse skupaj. »Svojega fotografa«,
 praviš, ker sem se spomnil prijatelja, ki tudi objavlja na teh straneh in ima tako ime-

novanega svojega fotografa, in kako grozno sem se pred kratkim smejal v pest, ko se mu je le-ta opravičeval, fotograf avtorju, seveda, kako je posnetek njegovega obraza bolj nerazločen, in kako je bil ta avtor zagrenjeno navdušen, češ da je to navsezadnje dobro, da ga ne bo prepoznalo preveč ljudi na cesti. Mislim sem, da bom umrl od te groze in od tega svojega žalostnega smeha. Ne, vsega skupaj mu nisem omenil, ker včasih uživam, ko nastavim komu drugo pest in tisti preklemansko misli, kako te obvlada. In da omenim naprej še Gorana Schmidta, ker moje fotomanekinstvo je imelo takrat naslednjo naravo. Jaz sem svojega fotografa tako občudoval, mislim pri delu, kako je to počel in se metal po razmetanih, zasneženih in predvsem tudi blatnih poljih med kozolci, da sem se mu popolnoma prepustil. Ker on je užival kot otrok in ne vem, zakaj bi mu tega ne omogočil. Zato sem tudi pristal na fotografijo za ščitni ovitek, pa ne zaradi tega, da bi me kdo prepoznal ali me ne bi. S tem imam zares precej preglavic. Razumem tudi druge variante, češ da je to zaželeno in da to lahko koga zanima. Ampak jaz še zadnjič povem, da s tem nimam nič, pa naj mi sedaj kdo kaj zameri in dodaja sploh kaj neverjetnega. Da pa skrčim. Ko sem se takrat smejal v pest, hočem povedati, da nimam na ta način s stvarmi, o katerih naj bi se menila, nobenega čuta, vsaj v tistem poznanem smislu ne, kot sem ga označil. Upam, da te nisem razočaral, ker obenem se mi že pojavlja naslednje vprašanje, ki pa ga imaš zapisanega tudi ti, torej ga bova obdelala na tistem mestu. Namreč, zakaj sploh tole odgovarjam, Goranu zaradi prijateljstva...

Literatura: *Samoumevnost. O njej govoriš tudi v eni od zgodb iz zbirke Lasje. Kako Milan Kleč spravlja v svoje zgodbe empirično preverljivi svet. Ima pri tem kakšno pomembnejšo vlogo osebna izkušnja?*

Kleč: Mislim, da se vse dogaja na nivoju jezika. Zelo težko bi rekel, da gre za kakršnokoli odločitev. Ne vem, morda sem zopet preveč površen. Ker končno je tudi jezik strašna odločitev. Ampak jezik se odvija in človeka nekam pripelje. To mi odgovarja, in ko sem se rahlo ustavil, sem mislil na jezik, za katerega sem se odločil. Ali pa on zame. Mene tudi pokriva. To je vse in to je zelo pomembno, ker jaz se hočem počutiti pri tem opravičilu predvsem svobodnega. In še tisti, ki je z mano. Govorim spet o jeziku, ki pa mu včasih tudi nisem kos ali pa mu ne segam do kolen, torej ima vso pravico, da me zapelje nekam povsem v neznano. Toda tudi o tem tipaš v nadaljevanju, zato se ne bom prehiteval, da ne bo že sedaj kaj narobe. Kar se tiče jezika. Ker njega se bojim in ne vprašam oziroma tistega, ki mi jih postavlja. Kako pa jezik potem, tega pa ne vem, pa če sklenem skupaj vse svoje glave. To se dogaja sproti, ker tole je bilo najprej odgovorjeno ustno, ne vem, če je to pravi izraz, za radijski intervju, in tukaj sem bolj kratek, kar pa ne pomeni za pisno, kar pa je že skoraj povsem druga zgodba. Govorim pa seveda izrazito o sebi. Če se ne vračam spet še k površnosti.

Literatura: *Kako kot pisatelj vstopaš v svet fantastičnega. Se vanj preprosto zapelješ?*

Kleč: Nikoli se nisem načelno odločil, da se bom spustil v kaj takega. So pa to očitno stvari, ki me absolutno pokrivajo in se v njih počutim popolnoma svobodnega. Da se začnem že malo ponavljati, kar pa ni niti malo slabo. In to je zopet izključno moja stvar, pa naj si misli kdo karkoli. V njih lahko skratka diham in sem zadovoljen. Tako pač je. Lahko bi bilo pa tudi drugače.

Literatura: *Imaš za zgodbo najprej načrt?*

Kleč: Ni govora. Ponavljam: jezik! Če že pišem, hočem, da me to početje vznemirja. Nikoli ne bom šel zapisovat zgodbe, ki bi jo poznal od začetka do konca, ker

me enostavno ne zanima spravljati na papir že nekaj znanega. Zgodba me mora presenetiti. Mene samega. To je tudi edino, zaradi česar pišem, kjer pa obstaja tudi druga možnost. Ker seveda sem že vzel, na primer, popolnoma določeno zgodbo in se je do nekod tudi držal. Toda to je potem že moja varianta, kar pa ni, da bi si rekel, kako se da prav vse obrniti. Tudi takšna načelnost me ne zanima, ampak zanimivo je, ko ima lahko kakšna stvar povsem svojo in drugačno glavo, kot smo je navajeni. In tudi to naj ne izzveni pregrebo. Naj bo kot naslov spisa v šoli. Kaj iz tega. Ali pa tri četrte napisane knjige, morda cela, toda za besedo lahko še vedno naredimo namesto pike vejico in tisto stvar nadaljujemo. Tam pa se že počutim dobro, čeprav tudi to ne velja za sleherno stvar. Razumljivo je, da tukaj govorim o svojem svetu in da nisem noben zoprnik, ki bi se vtikal v kaj jaz vem kaj in tisto potem obračal. Kaj šele po svoje obdeloval. To me ne zanima. Veliko veliko reči še kako stoji. Govoril sem bolj o tistem, ko me nagovarjaš, če naj bi imela zgodba načrt. Pri meni se, skratka, postavlja po svoje.

Literatura: Kakšen je tvoj odnos do različnih vrst pisanja, do proze, poezije, dramatike?

Kleč: Pred kratkim sem po dolgem času pisal pesmice in lahko povem, da to niti ni slabo početje, to pa morda zaradi tega, ker so pesmi same po sebi ponavadi krajše. Pri pisanju poezije porabiš manj časa, zopet govorim o sebi, da ne bo kdo vskočil, skratka, manj časa porabim, da dosežem neko vznemirjenje. Pri prozi pa lahko to isto traja kar nekaj časa. Lahko je zanimivo, a kaj, ko je vse prevečkrat povezano s povsem konkretnim delom, mislim na nadležno pretipkavanje. Vsaj pri mojem pisanju je tako. Vedno je tako neznano, da moram dokončno obliko vsaj enkrat pretipkati, in to mi žre veliko, če ne že preveč živcev. Ker pretipkati in popraviti celo stran, ko že veš, kaj si počel, kako si bil zadovoljen ali tudi ne, ko poznaš vsa občutja, ki so te spreletavala, potem pa to obdelati, da lahko daš ven, ja, to pa so zares vprašljive stvari in še vedno se sprašujem, zakaj pravzaprav to počnem. In še vedno ne najdem odgovora. Ker rekel sem, občutke poznam. Zaradi častihlepa? Ker denarja je premalo. Morda zaradi tega, ker sem zadnje čase besen in bi rad koga z največjim veseljem nabodel. Toda tudi to mi ne gre od rok in tega tudi nočem. Jaz nisem niti fanatik ali pa da bi hotel z literaturo doseči ne vem kaj. Iz navade. Potem bi se moral premakniti že v mladost in ugotoviti, zakaj sem prvi tekst sploh objavil, ampak gotovo ne bi daleč prišel. Bolje bi bilo, če bi se vprašal, zakaj v tem trenutku to počnem. Mislim objavljanje in te reči. Ampak tudi tega se bova še dotikala, če se seveda ne motim.

Literatura: Leksikon Slovenska književnost nas obvešča, da pišeš »liriko z idiličnimi motivi ljubezni in narave«. Kaj lahko dodaš k tej opredelitvi? Kakšen je tvoj odnos do narave?

Kleč: Moj odnos do narave? To me včasih malo prestraši, ker vem, da sem ga nekdaš imel, in če hočem biti pošten, ne vem, zakaj bi bil drugačen, potem bo gotovo to tista bojazen, da gredo nekatere reči hladno mimo mene. Medtem ko so me včasih dobesedno davile in mi jemale zrak iz pljuč, me danes puščajo hladnega. Seveda pa to ni tako, kot da bi si zakrival oči. In zares lahko ta narava človeka dobro preizkuša, ker le kje pa so bolj stoprocentne slike. Jaz to zares mislim, čeprav tista označba »lirika z idiličnimi motivi ljubezni in narave«. Dobro, tako je bilo, in po pravici rečeno, takrat sem se imel zelo dobro. Nisem si pa jaz izmislil tiste navedbe in kdo ve, kako jo lahko kdo zastopi. Ampak tudi to ni moj problem. Zelo so me pa pokrivalo tudi druge stvari in že veš, kaj mislim. Morda pa je tega dandanes manj in je tukaj

navzoč bolj jezik. In tukaj je zopet strah, ki pa ga tudi za zdaj še pustiva. Je pa neverjetno zagledati smreko, ki vznikne pred tabo, seveda je lahko tudi kaj drugega kot smreka, kot enkratna slika, pesem, drama ali kaj jaz vem kaj. Če že govorimo o teh rečeh. Ker primerjav je veliko in morda ga lomiva, ko ne govoriva o športu.

Literatura: Kaj pa dramatika?

Kleč: V dramatiko se nameravam resno vrniti po vseh dramah, ki sem jih doživel. Čas bi bil, da kakšno tudi zopet zabeležim, čeprav ne morem obiti določene težave. Kajti pri dramatiki nisi sam. Mislim, kot si to s papirjem. In težko se je ujeti in sedaj zares ne mislim dobesedno nikogar omenjati. Težko pa je priti čez rob nekega jezika, ki je, po vsem sodeč, že tako na robu. To je lahko grozno, ampak zares se ne bi rad v nikogar vtikal, govoril o čistih linijah itd.

Literatura: Te pri pisanju kakorkoli vznemirja širši družbeni kontekst?

Kleč: Me popolnoma nič ne zanima, gotovo pa je, da živim, kjer pač živim. Temu se ne morem izogniti. S tem je povezana tudi fantastika, s katero ste me določili. Preprosto: najdem oziroma naredim si svet, ki mi bolj odgovarja in se lahko v njem bolje znajdem. Da pa bi pisal, zadnjič me je spreletelo, kako na ne vem katerem koncu planeta slučajno prisostvujem tekmovanju folklornih skupin in med njimi naletim tudi na JLA, to pa že ne bi več šlo. Vendar, tudi to si lahko vsakdo po svoje predstavlja in prav ima. Upam pa, da drži z mano.

Literatura: Kako se ti je zgodila prva pesem?

Kleč: Sploh ne vem, kdaj. Zares nisem pri pisanju noben fanatik. Pišem, ker se imam takrat zelo v redu, in mislim, da sem to odkril enkrat pri koncu gimnazije, ko sva sedela skupaj s človekom, ki je bil obseden z literaturo. Tudi on je kasneje objavljaj. Jebenti, morda pa sem tudi jaz zaradi tega začel objavljati. Seveda, to je bilo v prvem letniku fakultete. On se je odločil za študij, točno, nehal me je pozdravljati, sedaj sem ga pa izgubil, jaz pa sem še kar naprej brskal po literaturi. Upam, da je bolj srečen ali pa da ima vsaj več srečnih trenutkov, ker menda so to pisanje pri njem doma povezovali z določenim načinom življenja, ki se ga je bilo potrebno otresti. Zares bi mu privoščil, da se ima lepše brez te nadloge. Torej sem v literaturo zabredel čisto slučajno, ker da bi mi ga bog poslal čisto zraven mene, takšen pa tudi nisem oziroma kar najmočnejše dvomim. In ne vem, ali naj bom besen ali ne. Večkrat bi dal vse, da mi ne bi bilo treba pisati in bi se lahko ukvarjal s čim drugim. Ampak izgleda, da sem sedaj že pregloboko zabredel. Kar naenkrat se ti lahko prav vse preplete z literaturo, in to je nevarno. Čeprav se otepm, sem najbrž že pregloboko in bi morda bolje ravnal, če bi to obrnil sebi v prid. Kot občutljivost. Zakaj pa ne bi obe delali zame. Bomo videli. Nikakor pa nimam tega za nobeno poslanstvo, če nisem vsaj v tem jasen. In roko na srce. Z leti človek ugotovi in milo se mu stori, da za nobeno drugo stvar sploh ni sposoben. Potem bi moral biti vseeno vesel, da me je literatura odkrila, toda tistemu sošolcu se ne mislim zahvaljevati in kaj šele, da bi pričakoval, kako bo kdo drug to poskušal namesto mene.

Literatura: Bi se dalo reči, da je na tvojo literaturo kdo vplival?

Kleč: Ne gre za to, da bi na moje pisanje vplivala kakršnakoli literatura. Končno je na tem svetu še precej drugih stvari. Toda tudi o tem ne bom nadaljeval, je pač takšen večer, ker potem se bom moral zopet komu opravičevati, zakaj tako neizmerno rad poslušam, na primer, popevke. Ampak gotovo ne bi govoril o glasbi samo na način, ki bi ga večina pričakovala, in kakšen zlobnež mi bo spet vrgel pod

brk, češ da se to vidi. Ampak mene to zares ne zanima, če že lahko govorim o sebi. Gre za trenutke, ki so stoddostni, zdijo se mi, in takrat se moje razpoloženje prenese na vse, tudi na najbolj drobno gesto ne vem koga. Ni pa nujno, da je to vedno ženska. Na moji knjižni polici tako ni nič posebnega. Nekatere knjige imam raje, seveda pa zopet ne morem govoriti izključno o knjigah. Da sem ujet samo med njimi. Nikakor. Na noben način pa ni med njimi nobenega mojega izdelka. To pa je kot pribito.

Literatura: *Tomaž Šalamun je v intervjuju za Literaturo izjavil, da ga opajata slikarstvo in kiparstvo.*

Kleč: Bral sem ta intervju. Tomaža Šalamuna imam zelo rad. In če ga pomešam med zadnje vprašanje. Jaz v bistvu od pesnikov najraje berem prav njega. Zares. Ni pa mi daleč niti Andraž Šalamun. In roko na srce, tudi jaz imam več prijateljev med slikarji. Ko pa se spomnim na pogovor s Tomažem Šalamunom, zopet ne vem, zakaj jaz tukajle nekaj govorim. Ali pa sem danes zares v tako slabi formi. Ker čutim, da je nekaj narobe. Lahko bi se bolje uporabil.

Literatura: *Vrnimo se k obrobni stvar. Kaj misliš o sprejemu tvoje proze? Brijantina je izšla šele leta 1985, čeprav so v njej tudi veliko starejše zgodbe, kot bi lahko sklepali po letnici izida.*

Kleč: Stari sta samo dve zgodbici, potem pa je bilo tudi pisanje proze spet posevsem slučajna stvar. Aleksander Zorn mi je pomotoma nakazal honorar Vladimirja Kovačiča, in sem mu tako dolgoval denar ali pa trideset strani proze. Ker sem denar takoj zapravil, sem se enostavno lotil tridesetih strani proze. Pa še nekaj je bilo. Prijatelj Božidar Kante me je enkrat resno prizadel, češ da nisem sposoben napisati desetih strani dobre proze, in padla je stava za deset litrov terana. Seveda sem si zavihal rokave, da sem prišel še do terana, in sedaj me prekleto jezi, da si ne upam staviti za sod, da sem sposoben napisati tudi takšen roman, skratka, daljši tekst. Bojim se tega, seveda pa je stava vržena in se lahko vrine tudi kdo drug. Pa še nekaj je bilo pri prozi. Spremenjen način življenja, ko sem bil nekako več doma in sem imel zelo preprosto na razpolago več časa. Saj sem že govoril o tej razliki med pesmimi in prozo. Torej, več časa — in rekel sem si: Piši še prozo. Zares je bilo to povezano z določenim načinom življenja. Zdaj, ko imam še več časa, govorim pa o nekakšni urejenosti življenja, ko ne tekam štirindvajset ur naokoli, bom pa začel pisati še daljše stvari. Ali pa ne.

Literatura: *Kaj pa si misliš o prijateljevanju? Imaš prve bralce, ki preberejo tvoje stvari še pred objavo?*

Kleč: Ne, ne. Nikakor. Vse rešim sam v sebi. Ker, kot sem že rekel, če me določeni teksti pokrijejo, potem je dobro, če me ne, ni dobro. Tudi če je kritika pozitivna, mi to nič ne zaleže, če sam nisem zadovoljen, ali pa obratno — če sem sam zadovoljen, kritika pa je katastrofalna. To se mene ne tiče. Mene ne spravi vsak nasmeh iz tira. Sploh pa sem človek, ki se izredno nerad pogovarja o literaturi.

Literatura: *Kaj pa literarni večeri? Precej si potoval po Sloveniji, Jugoslaviji. Je poleg družabnosti še kaj?*

Kleč: Takoj te moram prekiniti. Vse literarne večere, ki jih je bilo včasih v Jugoslaviji ogromno, sem razumel izključno kot pivski turizem, za katerega je treba imeti dobro kondicijo. In jaz sem jo imel. Na vseh teh srečanjih, ki jih je bilo res nešteto, sem spoznal samo enega samcatega človeka, ki je Milan Djordjević. Jaz nisem bil

niti v smislu plasiranja literature nikoli noben aktivist. Zares se čudim, kako malo imam stika v resnici z njo. Vsaj na ta način, seveda. Ampak, če pa se postavi človek pred javnost, seveda plača davek. Nastajajo lahko strahovite praznine. Najbrž bo tudi po tem pogovoru tako. Vendar tudi to ni pravilo. Sem že razbral razliko med občinstvom, in ko tudi kakšna branja niso bila odveč, torej tudi ni bilo obvezne luknje, ki jo moraš potem nekako zapolniti. Kar pa se tiče tega pogovora. Če smo že začeli. Pravim si, da sem pristal na vso to ceremonijo samo zato, ker je Goran Schmidt moj prijatelj in mu ne morem reči ne. Ampak, ali je zares čisto tako?!

Literatura: *Se motim ali pa je v tvojih odgovorih res še nekaj? Od kod otožnost, trpkost, obup?*

Kleč: Trpkost. Prav gotovo, ker nič ne gre tako gladko, kot se izide. Ko toliko govorim o jeziku. Da se vrnem k Šalamunu. Njegov intervju je imel celo takšen naslov. Da je jezik ena izmed najhujših drog. Pest nastavljaš, jezik te pa razbija z drugo pestjo. Jezik se namreč dogaja nekje povsem drugje. Jezik je prav gotovo na drugi pesti. In ne v reviji, če se zopet spomnim na nadobudnega mladca iz začetka pogovora. Le zakaj imam potemtakem jaz nekaj rokopisov zaklenjenih? Ker se jih bojim, kljub temu da so izpisani in kljub temu da si objavljam, kako je nastopil trenutek in kako si moram napisati na kožo pravljičico. Jezik ti lahko pove, da se tudi pravljičice bojiš.